

УДК 811.11:378(07)

Світлана Кухарьонук,
Ірина Свириденко

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВНЗ

У статті розглядається проблема формування лексичної соціокультурної компетенції у студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. Подано структуру соціокультурної компетенції, яка включає соціолінгвістичну, країнознавчу, лінгвокраїнознавчу компетенції. З'ясовано, що, формуючи іншомовну СКК, потрібно не лише надавати студентам культурологічну інформацію, але й навчати їх адекватно користуватися нею в ситуаціях спілкування з носіями мови й культури. Наведено види вправ, які використовуються під час формування соціокультурних вмінь студентів при навчанні лексики, що допомагають оволодіти лексичними одиницями.

Ключові слова: лексична соціокультурна компетенція, немовні спеціальності, культурологічна інформація, полілог культур.

Із входженням України до Європейської спільноти, із розвитком та поглибленням міжнародних зв'язків із зарубіжними країнами виникає потреба в людях, які практично володіють іноземними мовами. Реалізація такого соціального замовлення обумовлює необхідність спеціальної підготовки людей, які спілкуються іноземною мовою із представниками інших країн. Оскільки зміни в політичному житті країни певним чином відображаються в освітній галузі, формування лексичної соціокультурної компетенції стає першочерговим завданням на заняттях іноземної мови немовних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Уміння адекватно поводитись і представляти свою країну на належному рівні має велике значення в іншомовному міжкультурному спілкуванні, оскільки усвідомлення особливостей культури, віри, світогляду співрозмовника – носія мови, а отже, подібності чи відмінності порівнюваних явищ рідної та іншомовної культур може значно полегшити й спростити спілкування. Таким чином, врахування соціокультурного аспекту як компонента іншомовної лексичної компетенції має виступати необхідним складником навчального процесу, бо без цього неможлива підготовка учасників міжкультурної комунікації [1, с. 7–8].

Очевидно, що для успішного вирішення цієї проблеми необхідна науково обґрунтована методика формування іншомовної соціокультурної компетенції (СКК), зокрема, у процесі навчання нової лексики. Адже саме

це є першочерговим джерелом усно мовленнєвої комунікації, необхідної під час перебування в країні, мова якої вивчається, та спілкування із представниками цієї країни як носіями відповідної іншомовної культури. Ось чому формування лексичної соціокультурної компетенції у студентів вищих навчальних закладів немовних спеціальностей є актуальним.

Такі вчені як Н. І. Гез, О. О. Коломінова, З. В. Корнаєва, О. П. Первак, Ю. І. Пассов, Н. К. Складенко, О. Б. Тарнопольський вивчали питання формування лексичної соціокультурної компетенції (ЛСК). У більшості наукових праць розглянуто феномен ЛСК лише як один із важливих показників готовності особистості до міжкультурної комунікації, визначено структуру та наголошено на особливій важливості формування лексичної соціокультурної компетенції [2, с. 10–13].

Оскільки питання формування лексичної соціокультурної компетенції у студентів немовних спеціальностей є не до кінця вивченим, дана проблема потребує подальшого вирішення.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування та висвітлення практичного застосування методики ефективного формування лексичної соціокультурної компетенції у студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Потреби в спілкуванні та співпраці між країнами й людьми з різними мовами та культурними традиціями зумовлюють суттєві зміни в підході до викладання, оновлення змісту та методів навчання іноземних мов у студентів немовних спеціальностей ВНЗ. Важливою передумовою для особистих, культурних, професійних та економічних контактів є знання іноземних мов. Саме тому нова програма ґрунтується на результатах сучасних психолого-педагогічних та методичних досліджень, які розглядають навчання іноземних мов як процес особистісного розвитку студента в контексті «полілогу культур» [3, с. 20–22].

Сучасні концепції навчання іноземних мов характеризуються прагненням не тільки забезпечити студентів необхідними мовними засобами, але й формувати в них певний когнітивний багаж, що створив би відчуття культурної спільності з носіями мови й надав спілкуванню особливої повноти й багатомірності. Однак засвоєння реальних фактів і концептуальних понять іншомовної культури, цінностей, норм, тобто всього того, що складає соціокультурну компетенцію, здійснюється студентом – носієм понять, уявлень і цінностей, засвоєних у процесі соціалізації у власній культурі. Відповідно, соціокультурна компетенція, формування якої розглядається як одна із цілей навчання іноземних мов, у реальності перетворюється на міжкультурну компетенцію внаслідок неминучої взаємодії рідної культури з культурою, що засвоюється.

Соціокультурна компетенція – це вміння і готовність застосовувати сукупність соціолінгвістичних, соціопсихологічних, країнознавчих та міжкультурних знань для досягнення порозуміння між особами або

групами, які є представниками різних соціумів, мовними засобами та в межах соціокультурного контексту однієї із сторін. Вона дозволяє навчатися та спілкуватися у багатонаціональному суспільстві і досягти у рівноправному діалозі взаєморозуміння та взаємодії з представниками інших культур, сприяє розумінню спільного й відмінного між культурами, допомагає розпізнавати упередження та позбавлятися їх, сприяти толерантності, створювати основи для міжкультурних обмінів і допомагати діяти свідомо й відповідально як у власному суспільстві, так і в аспекті міжнародних зв'язків [4, с. 25–33]. Саме соціокультурна компетенція характеризує процес саморозвитку особистості людини, в основу якого покладено, з одного боку, здатність індивіда до акумуляції знань, а з іншого – уміння й навички аналізувати соціокультурні явища, розуміти й пояснювати їх, проводити аналогії й асоціації між різними сферами знання. Вона також сприяє формуванню цінностей і норм поведінки, які посилюють прагнення, і здатність до відповідальності за особисту діяльність.

Проблема формування СКК широко досліджується в працях багатьох науковців (Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, О. О. Леонт'єв, Ю. І. Пасов, В. В. Сафонова). Однак існують різні інтерпретації структури даного виду компетенції. Проаналізувавши існуючі точки зору, ми прийняли за основу структуру СКК, яка складається з таких елементів:

– соціолінгвістична компетенція – знання особливостей національного мовленнєвого етикету й невербальної поведінки та навички врахування їх у реальних життєвих ситуаціях, здатність організовувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів;

– країнознавча компетенція – знання про народ-носія мови, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї;

– лінгвокраїнознавча компетенція – здатність сприймати мову в її культуроносній функції, з національно-культурними особливостями. Включає знання мовних одиниць, у тому числі з національно-культурним компонентом семантики, і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій [2, с. 20–22].

Проблема інтеграції компонентів культури в процес навчання іноземним мовам існує вже давно. На сьогоднішній день теза про невіддільність вивчення іноземних мов від ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається, від її історії, соціокультурних традицій, особливостей національного світобачення народом-носієм є загально-визнаним у методиці викладання [5, с. 30–33].

Формуючи іншомовну СКК, потрібно не лише надавати студентам культурологічну інформацію, але й навчати їх адекватно користуватися нею в ситуаціях спілкування з носіями мови й культури. Отже, вправи для

навчання іноземної лексики повинні мати культурологічну спрямованість. Під час практичних занять студенти отримують відомості про специфіку культури країни, мова якої вивчається, а це проявляється в особливостях побуту й менталітету народу країни, звичках і звичаях, уподобаннях, стереотипах поведінки тощо. Більшість вправ повинні знайти студентів із культурними реаліями країни, мова якої вивчається [6].

Розглянемо два основних етапи формування соціокультурних вмінь при навчанні лексики:

- етап семантизації та ситуативного тренування набутих знань та умінь на перших етапах навчання лексики;
- етап самостійної інтерпретації соціокультурних явищ та умінь на заключному етапі оволодіння лексичними одиницями.

Кожен з цих етапів має свою мету та завдання. Перший етап – *семантизації та ситуативного тренування набутих знань та умінь на перших етапах навчання лексики*, мета якого введення в соціокультурне середовище, ознайомлення з соціокультурними явищами та пошуку вирішення соціокультурних ситуацій. Другий етап – *етап самостійної інтерпретації соціокультурних явищ та умінь на заключному етапі оволодіння лексичними одиницями*, мета якого полягає в перевірці сформованості соціокультурних умінь у студентів. На цьому етапі студенти повинні самостійно справлятися з запропонованими ситуаціями, вправами.

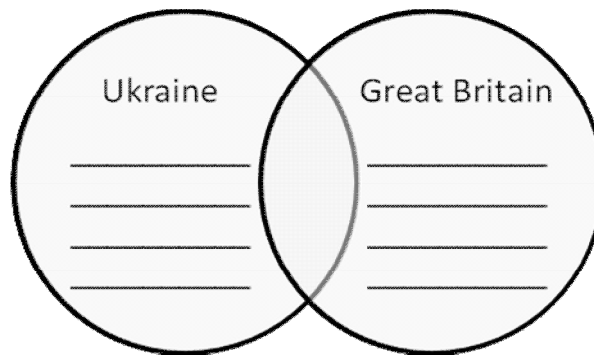
Основним типом вправ на першому етапі є рецептивні; рецептивно-репродуктивні умовно-комунікативні; рецептивно-продуктивні комунікативні; репродуктивні комунікативні та продуктивні умовно-комунікативні вправи, у яких студент сприймає зразок мовлення і виконує з ним певні дії згідно створеної викладачем ситуації мовлення.

На другому етапі переважають продуктивні, умовно-комунікативні та комунікативні вправи. На цьому етапі ми також використовуємо багато вправ для самостійної автономної роботи студентів [7, с. 7–10].

Наведемо приклади вправ, які використовуються на кожному етапі на заняттях англійської та німецької мов.

I етап (англійська мова):

- 1) Look at the pictures of the usual public transport in London. Name and choose the means of public transport, if you want:
 - a) to be in time during the rush hours;
 - b) to sight-see on week-ends;
 - c) just to have rest during the journey.
- 2) What means of transport would you choose in the same situations if you are in Ukraine?
- 3) Draw a parallel between Ukrainian and British transport. Use the Venn Diagram.

I етап (німецька мова):

Alle Wege nach Berlin.

Sie haben die Wahl (mit dem Flugzeug, mit dem Auto, mit der Bahn).

1) Wie kommt man mit dem Auto?

(A) von Saarbrückennach Berlin?

(B) von Kölnnach Berlin?

Man fährt von ... zuerst nach ... , dann über ... nach Von ... fährt man weiter nach

2) Wie kommt man mit der Bahn?

(A) von Freiburg nach Berlin?

(B) von Düsseldorf nach Berlin?

Man fährt zuerst nach ... , dann über ... nach... . Von dort fährt man dann ... übernach... .

3) Wie kommt man mit dem Flugzeug?

(A) von Regensburg nach Berlin?

(B) von Kassel nach Berlin?

Von Regensburg nach Berlin kann man Man muss zuerst mit ... nach ... fahren. Vondortkann

4) Fassen wir zusammen!

II етап (англійська мова):

1) Take the map of Britain and make up your own tourist map for your friends. Match at least three associations with this place.

2) Split into groups and choose one of the most famous British festivals and make an advertisement. The one which scores the more points wins.

Festivals: Edinburgh Festival, Highland games, Eisteddfod, Burn's Night.

Петип (німецька мова):

1) Wie würden Sie einem Deutschen Ihr Land beschreiben? Schreiben Sie einen Brief.

2) Schauen Sie die Deutschlandkarte genau an. Machen Sie selbst ein Quiz.

3) Machen Sie das Quiz auch mit Landschaften in Ihrem Land.

Отже, запропоновані нами вправи були ефективно використані на

заняттях з англійської та німецької мов історичного та філологічного факультетів під час вивчення програмних тем. Доведено, що вивчення англійської та німецької мов у контексті полілогу культур сприяє підвищенню мотивації до навчання, більш продуктивному засвоєнню програмного матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования / Сафонова В. В. // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 3. – 34 с.
2. Скляренко Н. К. Формування соціокультурної компетенції учнів за навчально-методичними комплексами «English through communication» / Скляренко Н. К., Голованчук Л. П. // Іноземні мови. – 2003. – № 1. – 54 с.
3. Тарнопольський О. Б. Стандарти комунікативної поведінки у США : посібник для студентів старших курсів, які вивчають англійську мову як спеціальність / О. Б. Тарнопольський, Н. К. Скляренко. – Київ, 2000. – 197 с.
4. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : учебное пособие / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 262 с.
5. McCarthy M., O'Dell S. English Vocabulary in Use; Cambridge University Press, 1994.
6. Амеліна С. М. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / Амеліна С. М., Азоліні Л. С. та ін. – К. : Гете-Інститут/Ленвіт, 2006. – 90 с.
7. Калініна Л. В. Getting America – wise through reading : навчальний посібник з англійської мови для студентів вищих навчальних закладів : у 2-х кн. / Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В., Андерсон К. – Київ : Пед. думка, 2001. – Кн. I. – 175 с.